

uz riječi »U ime Oca...«” to danas bio regionalizam): *krstitke, raskrstiti* (s kim), *raskrsnica, krstarica, krstariti, krstaš...*

Sažetak

Petar Bašić, Katolički bogoslovni fakultet, Zagreb
UDK 81'373, znanstveni članak,
primljen 14. veljače 2003., prihvaćen za tisak 17. ožujka 2003.

On the Words \krst\ and \krštenje\

Following the fresh attempts to delimit the meaning of the words \krst\ and \krštenje\ the author considers the meaning of those words and some others close to them from the oldest Slavonic texts to the present day. He pays special attention to the way the word \krst\ was entering the Croatian usage and concludes that that word is not necessary in the Croatian literary language.

NAGLASAK RIJEČI *SVEĆENIK* I NJEZINIH TVORENICA

Stjepan Vukušić

U radioemisiji *Duhovna misao* i drugim govornim očitovanjima često se imenica *svećenik* čuje s kratkouzlaznim naglaskom na prvome slogu i zanaglasnom dužinom na posljednjem, dakle u prozodijskome liku: *svèćenik*. Budući da i tvorenice od te osnovnice zadržavaju njezin naglasak, čut će se također *svèćenikov, svèćenički, svèćenica* i *prvosvèćenik*,¹ a od toga u daljnjoj tvorbi opet: *svèćeničin, prvosvèćenikov, prvosvèćenički*. Tako su te riječi naglašene i u našim rječnicima od Akademijina do Šonjina.

Međutim, čuje se u nominativu jednine riječi *svećenik* kratkouzlazni naglasak i na srednjem slogu sa zanaglasnom dužinom na krajnjemu: *svećènik*. Takav naglasak, osim u vokativu jednine koji glasi *svèćeniče*, zahtijeva preinaku mjesta i dužine u svim daljnjim padežima jednine i u množini: *svećenika, svećeniku, svećenikom; svećenići, svećenikā, svećenicima, svećenike*. A takvo naglašavanje te imenice povlači za sobom točno određene naglaske svih tvorenica kojima je ona polazištem: *svećenikov, svećènički, svećénstvo, svećeništvo*, zatim *svećènica, prvosvećènik* i u daljnjem izvođenju *svećèničin, prvosvećènica, prvosvećèničin, prvosvećènikov, prvosvećènički, prvosvećénstvo* i *prvosvećeništvo*.

1 Ta riječ kao složenica ima dakako u svome sastavu dvije osnovne riječi: redni broj *prvi* i imenicu *svećenik*.

Prvo pisano uporište i za takvo naglašavanje s preinakama jest Akademijin Rječnik, u kojemu uz natuknicu “svćenik, svćenik, svćenika” u zagradi piše: “u zapadnim krajevima govori se i svćenik, svćenika”.²

U Jeziku 3-4, godište XXIII., 1975./76. zapisan je na strani 98 upravo takav naglasak s preinakama u usporedbi s Daničićevim likom *svšćenik*.

Naglasni lik s neistoslogovnom preinakom, dakle *svćenik* – *svćenika* također ćemo naći, ali ne više u zagradi kao u Akademijinu Rječniku, nego kao drugi lik dublete i u Hrvatskome jezičnom savjetniku skupine autora.³ Uz tu osnovnu riječ tvorbene porodice zapisane su također na drugome mjestu u dubletama i: *svćenica*, *svćeničin*, *svćenički* i *svćenstvo*.

Osnovne riječi iz našega naslova i njihove tvorenice – u svemu četrnaest riječi jedne tvorbene porodice – naglašavaju se, dakle, u hrvatskome književnom jeziku na dva načina. To je bio dovoljan razlog da se pobliže razmotri odnos tih različitih prozodijskih likova u normativnim priručnicima i u živoj porabi.

Što se tiče priručnika, stanje je u rječnicima sljedeće:

Akademijin ⁴	Dayre-Deano- vić-Maixnerov ⁵	Matešićev ⁶	Anićev ⁷
svćenica	svćenica	svćenica	–
–	–	svćeničin	–
svćenički	svćenički	svćenički	svćenički
svćenik*	svćenik	svćenik	svćenik
svćenikov	–	svćenikov	–
svćenništvo	–	svćenništvo	–
svćenstvo i svećenstvo	svećenstvo	svećenstvo	svećenstvo
přvosvćenik	prvosvćenik	prvosvćenik	–
přvosvšćenički	–	prvosvšćenički	–
přvosvšćenikov	–	–	–
přvosvšćenstvo	–	prvosvšćenstvo	–

* Uz natuknicu piše: “(u zapadnim krajevima govori se i svćenik, svćenika)”

- 2 Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, JAZU, Zagreb, 1886. – 1976., dio XVII., str. 162.
- 3 Barić, E. [et al.], Zagreb, 1999.
- 4 Vidi bilješku 2.
- 5 Hrvatskosrpsko-francuski rječnik, Zagreb, 1960.
- 6 Rücklaufiges Wörterbuch des Serbokroatischen, Wiesbaden, 1965. – 1967.
- 7 Rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb, 1991.

Šonjin ⁸	Savjetnički rječnik ⁹
svćenica	svćenica i svećenica
–	svćeničin i svećeničin
svćenički	svćenički i svećenički
svćenik	svćenik i svećenik
svćenstvo	svćenstvo i svećenstvo
svćenništvo	svćenništvo
–	prvosvćenica
–	prvosvćeničin
–	prvosvćenički
prvosvćenik	prvosvćenik
–	prvosvćenstvo

Iz ovog je pregleda vidljivo da su naglasni likovi koji se govore po zapadnim krajevima izvan dosadašnjih rječnika. Ni ona napomena Akademijina Rječnika što je zapisana u zagradi uz natuknicu *svćenik* nije navela naše leksikografe da zabilježe i naglaske koji po tvorbenim pravilima proizlaze iz naglasne jedinice *svćenik* – *svćenika*. Tek je Hrvatski jezični savjetnik zapisao takve naglaske kao druge likove u dubletama. No, kad je riječ o složenicama *prvosvćenik* i *prvosvćenica* i njihovim izvedenicama, izostaju i u Hrvatskome jezičnom savjetniku naglasci zapadnih krajeva koji po pravilima slijede iz lika *svćenik* – *svćenika*. Nema, naime, likova *prvosvćenik*, *prvosvćenica*, *prvosvćeničin*, *prvosvćenstvo*.

Iako to govori o nepovoljnoj sudbini zapadnih naglasnih likova u našoj nešto starijoj, pa i u onoj najnovijoj propisanoj normi, ipak je i u pisanim izvorima sačuvan njihov živi trag u vremenu: Akademijin Rječnik – Jezik – Hrvatski jezični savjetnik.

Glede žive porabe, ne treba ni dvojiti o čvrstoj vremensko-prostornoj povezanosti naglasnih likova zapadne novoštokavske prozodije, ali bi ona po prežiticima prevladanih normativnih mjerila išla na žalost u kompetenciju dijalektologije ili u najboljem slučaju na margine norme.

Ishod terenskog razmatranja pokazuje da se lik *svćenik* – *svćenika* i od njega proizašli likovi čuju u različitim prostorima zapadnog dijalekta: u Lici (Gospić), u Podvelebiću, u senjskome zaleđu, u Svetome Jurju, u Pakovu kod Dmiša, u Sinju i Imotskom te u Grudama i makarskom području. U čakavskim

8 Šonje, J., glavni urednik, Rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb, 2000.

9 Vidi bilješku 3.

pak krajevima govori se obično *põp – popã, plovãn, gospođin* i slično, ali kad se ipak upotrijebi riječ *svećenik*, ona se npr. u Senju čuje s akutom: *svećenik*, a po Istri i Hrvatskom primorju s dugosilaznim na istome mjestu: *svećenîk*. To pokazuje istosmjernan razvoj sa zapadnim dijalektom: *svećenîk > svećenîk > svećenîk*.

Međutim, i lik *svèćenik* sa svojim tvorenicama ima širok areal porabe u Hrvatskoj. Tako će se nepreinačen lik, tj. *svèćenîk – svèćenika* čuti po Slavoniji: u Vrpolju, Sičicama, Rešetarima, u Vukovaru. No različito naglašavanje dotičnih riječi nije prostorno dvodiobno, tj. s jedne strane idiomi zapadnog dijalekta, a s druge Slavonija i drugi krajevi, nego će se lik *svećenîk – svećenika* čuti i u daruvarskom kraju, u Vukanovićima u Bosni, a *svèćenik – svèćenika* i u senjskom zaleđu, u Metkoviću, u livanjskom i fojničkom području.

Sve to pokazuje da su i u živoj porabi ne samo nazočna nego i dosta proširena oba naglašavanja dotičnih riječi, pa se nameće zaključak da oboji navedeni likovi idu u hrvatski književni jezik, i to s podjednakim normativnim statusom – kao općejezični. Treba se samo odlučiti za redosljed likova u dubletama.

Likovi *svećenîk* i *svećenica*, *prvosvećenîk* i *prvosvećenica* i njihove izvedenice imaju ove prednosti:

- 1) Rabe se u zapadnim krajevima, mahom u zapadnom dijalektu.
- 2) Brojni neštokavski govori imaju s njima istosmjernan prozodijski razvoj.

U prilog likovima *svèćenîk*, *svèćenica*, *prvosvèćenîk* i *prvosvèćenica* te njihovim daljnjim tvorenicama idu ovi razlozi:

- 1) Nemaju preinaka, pa su s obzirom na pozodijski tijek na crti razvojnih tendencija.
- 2) Dosad su šire zastupljeni u normativnim priručnicima.

Odluka je moguća za jedne ili druge likove, a to ništa bitno ne mijenja jer su likovi dubleta kao općejezični gotovo istovrijedni.

Blagu prednost možda ipak imaju likovi zapadnih krajeva u svojoj posebnoj zapadnonovoštokavskoj izvornosti što je poduprta i neštokavskom razvojnem istosmjernošću. Zato bi u našim priručnicima mogao vrijediti ovakav dubletni raspored:

svećenica	svèćenica
svećeničin	svèćeničin
svećenički	svèćenički
svećenik	svèćenik
svećenikov	svèćenikov
svećenništvo	svèćenništvo
svećenstvo	svèćenstvo
prvosvećenica	prvosvèćenica

prvosvećeničin	prvosvećeničin
prvosvećeničkī	prvosvećeničkī
prvosvećeniĳ	prvosvećeniĳ
prvosvećenikov	prvosvećenikov
prvosvećenīštvo*	prvosvećenīštvo
prvosvećenstvo**	prvosvećenstvo

* (prvosvećeniĳka služba i dostojanstvo)

** (zbirno od *prvosvećenik*)

Vrijeme će pokazati koji će od tih dvaju nizova imati više opravdanosti i snage, koji će upornije kucati na vrata budućnosti.

Sažetak

Stjepan Vukušić,

UDK , znanstveni članak

primljen 18. prosinca 2002., prihvaćen za tisak 8. siječnja 2003.

Les accents des mots *svećenik*, *svećenica*,
prvosvećenik, *prvosvećenica* et leurs dérivés

Dans le présent article l'auteur analyse les doublets accentuels: *svećenik* et *svèćenik*, *svećènica* et *svèćenica* etc. et conclut que petite préférence ont les formes avec l'accent médial: *svećènik*, *svećènica* et ainsi de suite.

NAJIZAZOVNIJI DOKUMENT O JEZIČNOJ POLITICI U HRVATSKOJ (2)

Josip Grbelja

Jonkeova povijesna lekcija

Dok je dr. Ljudevit Jonke 16. prosinca 1967. u Centralnom komitetu SKH, u sklopu razgovora o jezičnoj politici u Hrvatskoj, pokušavao diskutirati znanstveno, konkretno, o primjerima koji nisu bili ekscesni, kako je tvrdio A. Žvan, nego “smišljeni, sustavni, pojavni”, često se “iz publike” čulo dobacivanje, neumjesne i neukusne upadice, i to od ljudi koji danas, dvije tisuće i druge godine, sebe predstavljaju ondašnjim – slobodoumnicima, žrtvama komunizma.